

Metafoor voor de bedrogen liefde

F. Springers langverwachte Berlijn-roman gaat niet over de DDR

Boeken - 20 oktober 2010 - Auteur: Jan Luijten

De schrijver F. Springer was onder zijn echte naam Carel Jan Schneider van 1985 tot 1989 de Nederlandse ambassadeur in Oost-Berlijn. Hij heeft de laatste jaren van de DDR dus ter plekke meegemaakt en het had voor de hand gelegen dat hij zijn ervaringen uit die tijd zou verwerken in zijn net verschenen Berlijn-roman 'Quadriga. Een eindspel'. Vooral de ondertitel doet vermoeden dat de ondergang van de DDR het hoofdthema is.

Dat is niet het geval. Zeker, de roman speelt zich af in Berlijn en Leipzig en de DDR is steeds nadrukkelijk aanwezig, maar Springer, in 1995 onderscheiden met de Constantijn Huygensprijs, heeft toch vooral een liefdesdrama willen beschrijven. Over de DDR heeft hij ook niets nieuws te melden.

Dat Kurt Hager, in het Politburo verantwoordelijk voor de cultuur, zich eind jaren tachtig onsterfelijk belachelijk maakte met zijn opmerking over de hervormingen van Gorbatsjov, dat als "de buurman zijn kamer behangt, jij dat toch ook niet hoeft te doen", is bekend. Evenals het feit dat in die jaren de Oost-Duitse geschiedschrijving anders ging oordelen over de Pruisische koning Frederik de Grote en reformator Luther. En zo vertelt Springer nog wat wetenswaardigheden die niet nieuw zijn.

Geen hoge dunk

Wat blijft is het liefdesdrama, of concreter de zoektocht van een Nederlandse journalist en schrijver naar zijn verloren Oost-Duitse geliefde. Springer heeft kennelijk geen hoge dunk van de vaderlandse journalistiek, want de hoofdpersoon Robert Somers is geen sieraad voor zijn vak. Hij wordt weliswaar 'stercorrespondent' genoemd, maar in Oost-Berlijn verwaarloost hij zijn werk schromelijk en heeft slechts oog voor een mooie vrouw. Zelfs de val van de Muur interesseert hem niet. Verzoeken van redacteurs worden genegeerd, want voor hem draait alles om Monika Rittner. De vraag hoe geloofwaardig dit alles is, kan beter niet gesteld worden.

Springer blijft aanvankelijk dicht bij de werkelijkheid. In het voorjaar van 1987 nodigde de Oost-Duitse ambassadeur in Den Haag inderdaad enkele journalisten

uit voor de lunch in zijn wat afgelegen residentie, waarbij hij hen aanbood de DDR te bezoeken. Dit ter voorbereiding van het staatsbezoek van partijleider Honecker aan Nederland.

Die journalisten vlogen naar Oost-Berlijn, kregen een uitgebreid programma voorgeschoteld inclusief een gesprek met Honecker, waarin deze vertelde in de herfst naar de Bondsrepubliek te zullen reizen voor een officieel bezoek bij Helmut Kohl, die drie jaar later de 'bondskanselier van de eenheid' zou worden. Dat Honecker Nederlandse verslaggevers te woord had gestaan, was kennelijk groot nieuws, want het stond de volgende ochtend op de voorpagina van het partijorgaan *Neues Deutschland*.

Amoureuus avontuur

De journalisten werden bij hun bezoeken en gesprekken in de DDR steeds begeleid door een keurige, correcte, maar streng in de communistische leer geschoolde dame van het *Presseamt* (persvoorlichting). Zelfs de gedachte aan een amoureuus avontuur kwam niet op.

Maar wel bij Somers, die in de roman wordt omschreven als een weduwnaar van middelbare leeftijd. Hij wordt uitgenodigd kort na Honeckers bezoek aan Nederland naar Oost-Berlijn te reizen. Ook hij krijgt een uitgebreid programma en een begeleidster van het *Presseamt*. Monika Rittner is een schoonheid en Somers wordt na een half uur smoorverliefd op de dame, ofschoon hij vermoedt dat zij (ook) werkt voor de *Stasi*, de gevreesde staatsveiligheidsdienst. Zij gaat zijn gedachten beheersen. "Mijn werk werd steeds meer bijzaak."

Monika Rittner blijft echter een koele, correcte DDR-functionaris. Pas bij een tweede bezoek in 1987, dit keer aan de najaarsbeurs in Leipzig, kan Somers haar pantser doorbreken. "Ze liet haar Genossen-masker vallen." En ook haar kleren, zij het dat het bleef bij één liefdesnacht. Somers ontmoet haar opnieuw op 9 november 1989, de dag dat de Muur viel. Maar in de jubelende mensenmassa verliest hij haar uit het oog. Ze is weg, voorgoed, zo lijkt het.

Springer treedt ook zelf op in de roman en wel in de persoon van Raaf, de Nederlandse ambassadeur Oost-Berlijn. Deze Raaf is een wat cynische man met een nuchtere kijk op zijn eigen positie. "Wajangpoppen, meer zijn we niet." Maar hij heeft een vooruitziende blik. "Het duurt niet lang meer of de DDR is finaal naar de filistijnen", voorspelt hij in het najaar van 1987.

Russische literatuur

Springer springt in de roman door tijd en ruimte. De lezer treft Somers en Raaf aan in Luanda (Angola) en wordt door Somers naar de Russische literatuur geleid,

naar de schrijver Ivan Boenin, die in 1933 de Nobelprijs voor literatuur won. Boenin (die eerder dit jaar ook al een rol speelde in de roman 'Kokoschkins Reise' van Hans Joachim Schädlich) schreef het verhaal 'Het leven van Arsenjev' over de ongelukkige liefdesrelatie tussen Arsenjev en de mooie Lika. In de ogen van de verliefde Somers wordt Monika steeds meer Lika.

Hij bleef tot in het jaar 2000 naar zijn "ongrijpbare geliefde" zoeken. In augustus meent hij haar in Berlijn te hebben gevonden. Hij zag haar gearmd lopend met een man, riep Lika, maar zij wist niet meer wie Lika was. *Cetera desunt* staat er op de laatste pagina, wat zoveel betekent als; de rest ontbreekt. De lezer mag vanaf dat punt zijn fantasie de vrije loop laten.

'Quadriga', dat zoals gezegd over de DDR niets nieuws te melden heeft, maar verder een onderhoudende roman is, leidt tot de vraag waarom Springer de ondergang van de DDR heeft gekoppeld aan een verloren, onvervulde liefde. Een antwoord is wellicht dat deze liefde een metafoor is voor de bedrogen liefde van mensen in de DDR. Mensen, zoals de schrijfster Christa Wolf, die hoopten dat zich in de DDR een menselijk, democratisch socialisme zou ontwikkelen, maar moesten leven onder de ruwe dictatuur van partijbonzen.

F. Springer: Quadriga. Een eindspel
Querido; 186 pagina's: € 17,95
ISBN 978 90 214 3896 2

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/2512/metafoor-voor-de-bedrogen-liefde>